

Sp. zn. 7481/2020/VOP/KPV
Č. j. KVOP-10746/2021
Datum 16. března 2021

Vážená paní A.,

dovoluji si Vám oznámit, že jsem ukončil šetření zahájené na základě Vašeho podnětu ve věci postupu České správy sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“) při rozhodování o Vašem invalidním důchodu.

Šetřením jsem v postupu ČSSZ nezjistil pochybení. Věc proto uzavírám dle ustanovení § 17 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Obrátila jste se na mě podnětem, kterým jste zpochybnila postup ČSSZ ve své důchodové záležitosti a vznesla několik otázek. Nejprve **obsah podnětu** včetně přiložených písemností zrekapituluji.

Narodila jste se na Slovensku, nyní žijete v České republice. V roce 1995 Vám byl na Slovensku přiznán plný invalidní důchod. V roce 2017 byl v České republice posouzen Váš zdravotní stav se závěrem, že stupeň invalidity se snižuje na druhý stupeň. O invalidní důchod v České republice jste přitom nežádala, na Slovensku jste byla nadále invalidní ve třetím stupni.

Teprve dne 30. 5. 2019 jste požádala o přiznání invalidního důchodu z České republiky. Výsledkem posouzení Vašeho zdravotního stavu bylo uznání invalidity již od 11. 5. 2004, a to plné invalidity. Od 1. 1. 2010 do 30. 11. 2016 jste byla invalidní ve třetím stupni, od 1. 12. 2016 do 9. 6. 2019 jen ve druhém stupni a od 10. 6. 2019 opět ve třetím stupni. V letech 2010 až 2016 a od roku 2019 Vám byl pokles pracovní schopnosti navýšen o 10 % z důvodu vlivu onemocnění na schopnost využívat dosažené vzdělání, zkušenosti a znalosti, na schopnost pokračovat v předchozí výdělečné činnosti nebo na schopnost rekvalifikace. Tímto zvýšením jste dosáhla na pokles pracovní schopnosti odpovídající třetímu stupni invalidity.

Nechápala jste však, jak se pokles Vaší pracovní schopnosti mohl v době mezi listopadem 2016 a červnem 2019 snížit ze 70 % na 60 %, když se Váš zdravotní stav nezlepšil, a proč Vám v té době nebylo také uznáno 10% navýšení, a byla jste tedy invalidní pouze ve druhém stupni. Podala jste proto námitky proti rozhodnutí ČSSZ, v nichž jste se současně domáhala vysvětlení, proč byl Váš zdravotní stav v České republice posuzován již od roku 2004, když jste zde o invalidní důchod žádala až v roce 2019.

V námitkovém řízení byly posudkové závěry potvrzeny. Fakt, že v období od 1. 12. 2016 do 9. 6. 2019 nedošlo k navýšení poklesu Vaší pracovní schopnosti o 10 %, byl zdůvodněn tím, že v této době jste pracovala jako prodavačka na částečný úvazek. Váš zdravotní stav byl posuzován v České republice již od roku 2004 proto, že k posuzování zde docházelo na žádost slovenského nositele pojištění.

V závěru podnětu jste položila otázku, proč Vám nikdo neřekl, že máte český invalidní důchod, o který jste požádala až v roce 2019. Nevěděla jste, že zde důchod máte už dříve. Také jste se ptala, proč je Váš český důchod tak nízký (v roce 2020 jeho výše činila pouze 552 Kč).

Nyní se vyjádřím k Vaším otázkám a seznámím Vás se svými závěry. Mé vyjádření vychází z písemností, které jste přiložila k podnětu, a z kompletní spisové dokumentaci vyžádané od ČSSZ.

Námítka, že jste nevěděla, že máte český invalidní důchod už od roku 2004, že Vám to nikdo neřekl, není opodstatněná. Nárok na důchod vzniká dnem, kdy jsou splněny podmínky, které stanoví zákon. V případě nároku na invalidní důchod jsou to potřebná doba pojištění a invalidita. K tomu, aby mohl být důchod přiznán a vyplácen, je ale zapotřebí ještě podání žádosti o přiznání důchodu.¹ Žádost o důchod je věcí občana, záleží pouze na něm, zda žádost podá, či nikoliv. I když podmínky pro vznik nároku splňuje, není jeho povinností o důchod žádat.

Vy jste žádost o přiznání invalidního důchodu v České republice uplatnila na Okresní správě sociálního zabezpečení Šumperk až dne 30. 5. 2019. Požádat o důchod jste ale mohla již dříve – že jste invalidní, jste věděla z předchozích posouzení, která se v České republice prováděla na žádost slovenského nositele důchodového pojištění pro účely slovenského invalidního důchodu. V rámci Evropské unie si příslušné úřady jednotlivých členských států poskytují navzájem pomoc. Týká se to i posouzení zdravotního stavu pro invalidní důchody. V České republice posuzovali Váš zdravotní stav jednoduše proto, abyste nemusela jezdit na Slovensko.

Poukázala jste na skutečnost, že na určitou dobu byl v České republice stupeň Vaší invalidity snížen ze třetího na druhý, přitom na Slovensku jste stále byla invalidní ve třetím stupni. To je naprosto v pořádku. Rozhodnutí o stupni invalidity přijaté příslušným úřadem jednoho členského státu Evropské unie je totiž závazné pro příslušný úřad jiného členského státu jen tehdy, pokud je potvrzena shoda mezi právními předpisy těchto států o podmínkách týkajících se stupňů invalidity.² A mezi Českou republikou a Slovenskem tato shoda potvrzena není. To znamená, že posudkový lékař na základě žádosti příslušného slovenského úřadu posoudí Váš zdravotní stav, vysloví závěr o stupni invalidity, ten ale není pro slovenský úřad a jeho posudkového lékaře závazný. Posudkový lékař na Slovensku poté přijme vlastní závěr o stupni invalidity na podkladě posouzení v České republice.

Jak jsem již uvedl výše, žádost o přiznání invalidního důchodu v České republice jste podala dne 30. 5. 2019. V žádosti jste uvedla, že žádáte o přiznání důchodu od skončení výplaty nemocenských dávek, byla jste právě v dočasné pracovní neschopnosti. Dopisem ze dne 16. 7. 2019 jste ale žádost změnila v tom smyslu, že požadujete přiznání důchodu od vzniku nároku na něj. Nárok na invalidní důchod vznikne tehdy, jestliže pojištěnec

1 Ustanovení § 54 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů: *Nárok na výplatu důchodu vzniká splněním podmínek stanovených tímto zákonem pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu.*

2 Článek 46 odst. 3 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení.

je invalidní a ke dni vzniku invalidity splní potřebnou dobu pojištění, její rozsah závisí na věku pojištěnce. Invalidní podle českých právních předpisů jste se stala dnem 11. 5. 2004. K tomuto datu jste byla starší 28 let, potřebná doba pojištění proto činí 5 roků v období posledních 10 let před vznikem invalidity.

Ke dni 11. 5. 2004 jste ale dobu pojištění v potřebném rozsahu nezískala, přesněji řečeno nezískala jste ji v České republice. Až do 31. 8. 2008 jste byla důchodově pojištěna pouze na Slovensku. U pojištěnců, kteří byli kromě České republiky pojištěni i v jiném státě Evropské unie, je třeba při přiznání důchodu použít vedle národních právních předpisů také předpisy evropské, tzv. koordinační nařízení. A pokud pojištěnec nezíská veškerou potřebnou dobu pojištění v České republice, je nutné přihlížet i k dobám pojištění získaným v jiných členských státech. Nárok na důchod se posoudí na základě všech dob pojištění, to znamená, že se započítají i doby v jiném členském státě, a vypočte se tzv. teoretická výše důchodu. Zjistí se tak vlastně hypotetický důchod, který by pojištěnci náležel v případě, že by všechny doby pojištění získal v tomto státě. Tento důchod se ale pojištěnci nepřizná, podle nařízení totiž každý stát vyplácí důchod jen za vlastní doby pojištění. Teoretická výše důchodu je proto dílčí, upraví se v poměru dob pojištění získaných v daném státě k celkové době pojištění získané ve všech členských státech.

Současně ale platí podmínka, že stát, ve kterém pojištěnec nezískal aspoň jeden rok doby pojištění, není povinen důchod poskytovat, pokud podle národních předpisů tato doba nestačí ke vzniku nároku.³ A to je přesně Váš případ. Ke dni vzniku invalidity podle českých právních předpisů jste nezískala alespoň jeden rok české doby pojištění, nezískala jste vůbec žádnou českou dobu pojištění. Jednoho roku doby pojištění v České republice jste dosáhla až ke dni 16. 10. 2011, teprve tehdy jste tak splnila podmínku pro vznik nároku na důchod v České republice dle koordinačních nařízení. ČSSZ Vám proto invalidní důchod nepřiznala hned ode dne, kdy jste se stala invalidní, ale až od 16. 10. 2011.

Nedoplatila Vám však celou částku důchodu od data přiznání, doplatek poskytla pouze za dobu 5 let nazpět ode dne podání žádosti o důchod, tj. za dobu od 30. 5. 2014. I to je v souladu s právem. Uplynutím času nezaniká nárok na důchod, zaniká ale nárok na výplatu jednotlivých splátek důchodu, a to uplynutím pěti let ode dne, za který důchod nebo jeho část náleží.⁴

Požadavek na přiznání důchodu ode dne vzniku nároku na něj a vznik nároku získáním jednoho roku české doby pojištění je současně odpovědí na otázku, proč máte tak nízký důchod. Jedná se o dílčí důchod, jehož výše je vypočtena pouze za dobu jednoho roku. Ke dni 16. 10. 2011 jste získala 1 rok doby pojištění v České republice a 25 let a 10 dnů na Slovensku. Výše českého invalidního důchodu tedy činí $\frac{1}{25}$ výše důchodu, která by Vám náležela, kdyby všechny doby pojištění byly české.

3 Článek 57 odst. 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení: *Bez ohledu na čl. 52 odst. 1 písm. b) není instituce členského státu povinna poskytovat dávky na základě dob získaných podle právních předpisů, které uplatňuje, které se berou v úvahu při vzniku sociální události, jestliže: délka uvedených dob nedosahuje jednoho roku, a pouze na základě těchto dob nelze podle uvedených právních předpisů získat nárok na dávku. Pro účely tohoto článku se „dobami“ rozumí všechny doby pojištění, zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti nebo bydlení, které zakládají nárok na dotčenou dávku nebo ji přímo zvyšují.*

4 Ustanovení § 55 odst. 1 a 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Při zahájení šetření jsem měl určité pochybnosti, nebo přesněji nejasnosti, týkající se výpočtu důchodu. V osobním listu důchodového pojištění ze dne 26. 11. 2019, který je přílohou rozhodnutí ČSSZ č. I ze dne 13. 12. 2019 o přiznání invalidního důchodu, je období od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2007 označeno jako slovenská doba pojištění, a to bez vyměřovacích základů (výdělků). Tato doba je vyloučena. Vyloučení doby znamená, že za dobu, v níž nebyly dosaženy výdělků nebo výdělků nelze zjistit (vyloučené doby jsou vyjmenované zákonem), nejsou rozpočítány (zprůměrovány) výdělků dosažené mimo tuto dobu. Nedojde tak k rozmělnění výdělků a následnému snížení výše důchodu.

U důchodů přiznávaných podle koordinačních nařízení se za doby pojištění získané v cizím státě, v nichž byly dosahovány výdělků, dosadí tzv. indexované výdělků. To je vlastně průměr tuzemských výdělků, kterým se pro účely výpočtu tuzemského důchodu nahradí výdělků v cizím státě. Zajímalo mě proto, proč tento postup nebyl uplatněn i v případě slovenské doby pojištění od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2007 a nebyly do ní dosazeny indexované české výdělků. ČSSZ k tomu uvedla, že slovenský nositel pojištění vykázal dané období jako dobu pobírání invalidního důchodu. Doklad o tom je součástí spisové dokumentace. Jedná se tedy o dobu bez výdělků, a indexované výdělků proto nelze dosadit. Doba byla správně vyloučena.

Pokud jde o snížení stupně invalidity, v první řadě musím zdůraznit, že nejsem oprávněn posuzovat zdravotní stav a invaliditu. Nepřísluší mi tedy určit, v jakém stupni jste v té které době byla invalidní. Činnost posudkového lékaře mohu hodnotit v podstatě pouze z toho pohledu, zda snížení stupně invalidity ze třetího na druhý řádně odůvodnil. A ani zde jsem pochybení neshledal.

Od počátku je rozhodující příčinou Vaší invalidity diabetes mellitus, tedy cukrovka, těžké funkční postižení. Od roku 2010⁵ je míra poklesu pracovní schopnosti pro toto postižení stanovena v rozsahu 50–60 %. Invalidita v tomto rozsahu odpovídá druhému stupni invalidity. Horní hranice Vám byla navýšena o 10 %, tedy na celkových 70 % odpovídajících třetímu stupni invalidity, a to z důvodu, že Vaše postižení mělo takový vliv na Vaší schopnost využívat dosažené vzdělání, zkušenosti a znalosti, na schopnost pokračovat v předchozí výdělečné činnosti nebo na schopnost rekvalifikace, že pokles Vaší pracovní schopnosti je větší, než odpovídá horní hranici míry poklesu pracovní schopnosti.⁶ V době od 1. 12. 2016 do 9. 6. 2019 nebyl dle posudkového lékaře pro takové zvýšení důvod, protože jste pracovala jako prodavačka. Prodavačkou jste se vyučila a k této profesi byl také Váš zdravotní stav posuzován. Od 10. 6. 2019 však byla horní hranice procentní míry poklesu pracovní schopnosti opět navýšena, protože u Vás došlo ke zhoršení základního onemocnění a byla jste kvůli tomu i v pracovní neschopnosti.

5 Dne 1. 1. 2010 nabyla účinnosti vyhláška č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity).

6 Ustanovení § 3 odst. 2 vyhlášky č. 359/2009 Sb., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity (vyhláška o posuzování invalidity).

Vážená paní A., protože jsem šetřením nezjistil pochybení ČSSZ, nenacházím ani prostor, jak bych Vám mohl ohledně stupně invalidity a výše invalidního důchodu pomoci. Pro případné využití alespoň příkládám informační letáky týkající se sociálních dávek.

S pozdravem

JUDr. Stanislav Křeček
veřejný ochránce práv

Přílohy

Dávky na bydlení

Mimořádná okamžitá pomoc

Příspěvek na živobytí

Řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi